

SAKSBEHANDLERE
Inger Johanne Rystad
Elisabeth Rystad
Iselin Brevik

VÅR DATO
11.02.2021

postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

Jorun Elisabet Aresvik Hals

VÅR REF.
20/09940-46

DERES REF.

DERES DATO

Vågan kommune
Postboks 802
8305 SVOLVÆR

Att: Torbjørn Ollestad

Oversendelse til av forslag til fredning til behandling i kommunestyret - Henningsvær kulturmiljø - Vågan kommune

Riksantikvaren legger med dette fram forslag til fredning av Henningsvær kulturmiljø i Vågan kommune. Fredningsforslaget er utarbeidet i medhold av kulturminneloven (kml) § 20. Forslaget har vært på høring hos berørte parter og har vært lagt ut til offentlig ettersyn.

I samsvar med kml § 22 nr. 3 første punktum legges forslag til fredning fram for kommunestyret i Vågan kommune for uttalelse. Forslag til fredningsforskrift med kart følger vedlagt (vedlegg 1). Samtlige innspill til oppstartsmelding og høringsforslag er lagt ved, disse er også sammenfattet og kommentert i vedlegg 2 og 3. Forslag til forvaltningsplan finnes i vedlegg 4.

Kost/nytte-rapportene det henvises til i saken finnes på www.ra.no/henningsvaer. Her ligger også utkastet til forskrift som var på høring, samt annen informasjon om tidligere saksgang.

Riksantikvaren ber om at forslag om fredning behandles i kommunestyremøte **12.4.2021**. Vi ber om at kommunestyrets uttalelse til fredningsforslaget sendes Riksantikvaren til **14.4.2021**, jf. kml § 22 nr. 3 andre punktum.

Vågan kommune har tatt kontakt med Riksantikvaren og bedt om at den planlagte fremdriften for prosjektet følges. Gitt den ekstraordinære situasjonen Vågan kommune og lokalsamfunnet i Henningsvær har vært nå på begynnelsen av året har vi forståelse for om kommunen ønsker å utsette behandlingen av saken til et senere kommunestyremøte. Vi vil da gjerne ha en dialog for å planlegge videre framdrift.

Dersom det er ønskelig, stiller Riksantikvaren seg til disposisjon for kommunestyret ved deres behandling av saken. Kontakt Jorun A. Hals på jorhal@ra.no for nærmere avtale, eller dersom det er spørsmål om fredningsforslaget.

Bakgrunn for fredningssaken

Henningsvær har nasjonal verdi

Henningsvær har nasjonal verdi som et av landets historisk og nåtidig viktigste fiskevær. En fredning er en anerkjennelse av det liv og levnet som Henningsværs innbyggere har lagt ned gjennom generasjoner. Riksantikvaren mener Henningsværs historie og betydning, i nasjonalt og internasjonalt perspektiv, er så vesentlig at den bør synliggjøres gjennom fredning.

Det finnes bare tolv fredete kulturmiljøer i Norge, og de er vedtatt av Kongen i statsråd. Felles for de fredete kulturmiljøene er at de forteller en historie som er viktig for hele landet. Henningsvær har en naturlig plass blant disse miljøene. Med en fredning vil Henningsvær sidestilles med fredete kulturmiljøer som Bygdøy, Skudeneshavn, Levanger og Kongsberg. Disse kulturmiljøene forteller sentrale deler av norsk historie og nasjonens utvikling.

Riksantikvaren og kulturmiljøforvaltningen i Norge har «vern gjennom bruk» som prinsipp. Selv om det er historien til Henningsvær som blir framhevet i en fredningssak, er det ikke slik at historien ikke «stopper» dersom en kulturmiljøfredning er vedtatt. Eksemplene fra andre tettsteder og kulturmiljøer i by viser det motsatte. Det er viktig at Henningsvær skal kunne utvikles videre. I dag og i fremtiden vil Henningsvær ha behov for å tilpasse seg nye behov i både fiskeri, reiseliv og annen næring, i tillegg til å legge til rette for boformål. Forslaget til fredning som kommunestyret nå skal ta stilling til, har utvikling som en del av fredningsformålet. Riksantikvaren mener at utvikling må skje slik at de store kulturhistoriske verdiene tas vare på for fremtiden. Samtidig er det helt vesentlig, også for en kulturmiljøfredning, at Henningsvær skal få utvikle seg videre, i takt med behovene til næringsdrivende og beboere.

Det ble gjennomført et forprosjekt før fredningssaken ble satt i gang

Før fredningssaken startet i 2018 ble det gjennomført en rekke undersøkelser og evalueringer.

Kommunen ønsket å evaluere gjeldende reguleringsplan. Dette ble gjort i 2015. Evalueringen av reguleringsplanen sier noe om hva planen har oppnådd, og den peker på noen kjente utfordringer:

- Planen har bidratt til å sikre kulturhistoriske verdier
- Planen har vært noe begrensende på muligheten til å bygge om bevaringsverdige bygg og det pekes på at man heller burde fokusert på helhet og strukturer
- reguleringen er begrensende på etablering av flytekaier og kaier rettet mot fritidsflåten

I arbeidet med fredningssaken har det vært viktig å legge til rette for at gode grep kan videreføres og samtidig gi rom for å løse nye behov gjennom ny regulering på et senere tidspunkt.

Riksantikvaren ønsket å evaluere eksisterende kulturmiljøfredninger. Dette ble gjennomført i 2017. Denne evalueringen viser at tilpasning til lokale behov, knyttet til blant annet utvikling, er et viktig suksesskriterium.

Vågan kommune og innbyggerne i Henningsvær ønsket at konsekvensene av en fredning skulle utredes før man tok stilling til om fredningssak skulle igangsettes. Dette ble undersøkt i 2018, i et forprosjekt for fredningssaken. Konklusjonen var at kostnadene ved en eventuell fredning i Henningsvær i hovedsak vil ligge hos staten, og at kulturminnene i Henningsvær har stor betydning for stedets sysselsetting og verdiskaping.

Resultatene av forprosjektet ble presentert i et folkemøte 31.1.2019. Spørsmålet om å gå videre med oppstart av fredningssak ble behandlet av Vågan kommunestyre 25.2.2019 og av Nordland fylkesting 11.4.2019. Med grunnlag i kommunestyrets og fylkestingets vedtak har Riksantikvaren utarbeidet dette forslaget til kulturmiljøfredning, som nå har vært på høring.

I kommunestyremøte 25.2.2019 ble følgende vedtatt:

(...) «Ved sentrale milepæler i prosessen fremover skal kommunen vurdere om prosessen skal stoppes eller tas videre. Den endelige vurdering om å gå inn for fredning eller ikke gjøres ved behandling i Kommunestyret i febr/apr 2021.»

Fredningsforslaget

I tiden etter kommunestyrets vedtak har Riksantikvaren jobbet med et forslag til fredning. I dette arbeidet har Riksantikvaren samarbeidet tett med Henningsvær innbyggerforening, Vågan kommune og Nordland fylkeskommune. Fredningsforslaget består av et utkast til forskrift og forvaltningsplan.

Forskriften følger faste juridiske regler. De strengeste bestemmelsene kommer først, deretter dispensasjonsbestemmelsene, og til slutt det man ikke må søke om. Formålet med fredning – vern og utvikling – er viktig, og alle bestemmelsene i forslaget til fredningsbestemmelser må tolkes i lys av formålet. Forvaltningsplanen er en veileder som utdyper og forklarer forskriften. Den er et redskap for eiere, næringsliv og forvaltning, og beskriver verneverdier og brukerinteresser. Den gir også råd om vedlikehold, tiltak, søknader og klagerett på vedtak.

Formålet med den foreslåtte fredningen

Formålet med den foreslåtte fredningen av Henningsvær kulturmiljø er kort sagt:

- å bevare stedet som en kilde til opplevelse og kunnskap om et av landets historisk viktigste fiskevær
- å legge til rette for at Henningsvær fortsatt kan være og videreutvikles som et levende sted med boliger, fiske, handel og annen næringsvirksomhet.

Hele formålet kan leses i vedlagte forskrift (vedlegg 1).

Begrunnelse og bakgrunn for fredningsforslaget

Årsaken til at Henningsvær foreslås fredet, er at Henningsvær har store kulturhistoriske verdier, og er en viktig representant for fiskerinæringen i Norge.

Fiske har vært en av de tre viktigste næringene i Norge sammen med landbruk og industri. Fiskerihistorien er en levende kulturarv som i liten grad har blitt anerkjent og synliggjort gjennom vern. Lofotfisket har hatt, og har stor betydning både nasjonal og internasjonalt sett, men er i liten grad representert blant fredningene. Det er derfor Henningsvær, og historien dette kulturmiljøet representerer, er foreslått fredet.

Kort karakteristikk av kulturmiljøet

Henningsvær har nasjonal verdi som kulturminne.

Kulturmiljøet i Henningsvær forteller om en over 200 års fiskeri- og kysthistorie. På attenhundretallet vokste fiskeværet kraftig med både boliger og bruksbygninger på grunn av stor etterspørsel etter torsk i Europa. Samtidig ble infrastruktur som fyr, dampskipruter og telegraf utviklet. Motoriseringen av fiskebåtene og den fortsatte veksten i fiskeriene på 1900-tallet førte til ytterligere utvikling av havna, boliger og forretningsvirksomhet.

Endringer i fiskeripolitikken, nedgang i fiske og effektivisering av fiskerinæringen, utvikling av veinett og fremvekst av blant annet reiselivsnæring fra 1970-tallet har også satt sine spor i Henningsvær. Dette vises både i form av fergekai, nye bygg knyttet til reiseliv og industri og gjennom at mange eldre bygninger har fått- eller har behov for ny bruk.

Henningsvær er et selvgrodd og bruksrettet miljø, med tydelige utviklingsfaser. Bebyggelsen er utformet basert på behov og endringer i produksjonsmetoder og tilgang på materialer. Robuste klimatiske forhold har også hatt betydning for utskiftingshyppighet av bygningsdeler og materialer. Dette har gitt et miljø der det er lett å lese i bygningsmassen hva den har blitt brukt til, med stor variasjon i materialer, farger og former. Bygninger og anlegg følger terrenget, med høyder mellom 1 – 4 etasjer.

Oppfølging av kommunestyrets vedtak

Vågan kommunestyre fattet 25.2.2019 vedtak om at fredningssak skulle settes i gang og at følgende forutsetninger skulle stilles til fredningsarbeidet:

(...) «Kommunestyret vil allerede nå signalisere at det vil være et absolutt krav fra Vågan Kommune at utviklingen av Henningsvær ikke stopper opp som følge av en fredning. Kommunestyret understreker at en kulturminnefredning må ivareta behovene til en framtidsrettet fiskeri- og verkstednæring. For eksempel vil en elektrifisering av næringen kunne medføre bygging av ny og moderne infrastruktur på land.

Det forventes at det utarbeides effektive løsningsprosedyrer der pålegg fra andre statlige tilsynsorganer, for eksempel arbeidstilsynet, mattilsyn m.fl., kommer i konflikt med fredningsstatus.» (...)

I saksforberedelsene til fredningsforslaget har Riksantikvaren fulgt opp kommunestyrets krav til en eventuell kulturmiljøfredning i Henningsvær. Dette gjelder både i utformingen av selve fredningsforslaget og i utarbeidelsen av samarbeidsrutiner mellom berørte statlige tilsynsorganer, kommunen, fylkeskommunen og tiltakshaver. Dette vil vi utdype mer under.

Fredningen har vern og utvikling som formål

Henningsvær er et samfunn som historisk sett har tilpasset seg endringer i produksjonsmåter, modernisering av fiskeflåten og tilbud og etterspørsel gjennom å bygge til og utvide etter hvert som behovene har meldt seg. Man har benyttet de materialer man har hatt til rådighet, og foretatt utskiftninger i en takt diktert av de klimatiske forholdene. I dag og i framtiden vil Henningsvær ha behov for å tilpasse seg nye behov i både fiskeri, reiseliv og annen næring i tillegg til å legge til rette for boformål.

Fredningsforslaget er tilpasset disse behovene ved å balansere hensynet til vern og utvikling. Utkastet til forskrift er utformet for at man skal kunne finne løsninger både for næringsliv og innbyggere. Både Vågan kommunestyre og Nordland fylkeskommune har vektlagt betydningen av at det fortsatt skal kunne drives fiskerinæring og annen type næring i fiskeværet Henningsvær. Dette er nedfelt i formålet, og alle bestemmelser i fredningsforslaget skal tolkes i lys av dette.

Bestemmelsene åpner for at det i enkelte tilfeller kan være mulig å både rive, bygge nytt samt gjøre andre endringer for å sikre videre drift. Videre tar forskriften høyde nettopp for betydningen av å kunne vedlikeholde og sette i stand bygninger, til videre eller ny bruk. Fredningen gjelder utvendige forhold/eksteriøret (ikke innvendig i bygningene). Forskriften er også utformet slik at det blir mulig å vektlegge og tilpasse seg krav fra andre myndigheter.

Forvaltningen skal være løsningsorientert

Når utvikling står som en forutsetning i forskriften, vil dette være bestemmende for praksis. Det vil på samme måte som i dag måtte gjøres avveininger mellom ulike forhold, noe som krever at forvaltningen er løsningsorientert. Det er også mulig å klage på vedtak dersom man mener at formålet om å legge til rette for utvikling blir tilsidesatt.

Fredningsforslaget legger til rette for samordning med andre myndigheter

Som fiskevær og reiselivsmål i full drift, er Henningsvær underlagt en rekke rammer og betingelser for tiltak, uavhengig av om stedet fredes. Forvaltning av en eventuell kulturmiljøfredning vil komme i berøring med annet lovverk innenfor det foreslåtte fredningsområdet. Riksantikvaren har invitert til møter med Mattilsynet, Kystverket, Arbeidstilsynet m. fl, og har hatt møter med Kystverket og Arbeidstilsynet for å legge til rette for effektive og gode samarbeidsrutiner mellom kulturminnemyndigheten og de øvrige tilsynene.

Forskriften og forvaltningsplanen legger til rette for en effektiv og god saksbehandling gjennom tidlig involvering av berørte parter. Forskriften er utformet slik at det blir mulig å vektlegge og tilpasse seg krav fra andre myndigheter.

Lover som plan- og bygningsloven og arbeidsmiljøloven er nasjonalt gitte rammer for lokale prosesser. Det samme er en fredning. En fredning vil i noen tilfeller kunne medføre at det lempes noe på krav etter andre lovverk, for eksempel tekniske krav til byggverk eller krav fra Arbeidstilsynet eller Mattilsynet. Fredning kan slik sett bidra til at man kan få en langsiktig og bærekraftig utvikling i Henningsvær, fordi dette rammeverket er skreddersydd til de lokale forholdene.

Fredningsbestemmelsene er forankret i lokale innspill og lokal medvirkning, og tilpasset behov og utfordringer i Henningsvær. I utarbeidelsen av fredningssaken har det kommet fram at en utfordring med næring i eldre bebyggelse, er å kunne imøtekomme andre myndigheters krav. Dette har tatt hensyn til i fredningssaken, gjennom at:

- bestemmelsene er utformet slik at viktige samfunnshensyn og sikkerhet skal vektlegges i saksbehandlingen
- det er stort rom for utvikling gjennom for eksempel tilpasning av bygningsdetaljer, tilbygg, påbygg, endringer mv.
- det er gitt forslag til saksbehandlingsrutiner og konkrete råd til eier om søknadsprosessen i forvaltningsplanen.

Forslaget til forvaltningsplan inneholder råd om hvordan myndighetene kan samarbeide. Det gis også råd om hva eier bør tenke på når man planlegger tiltak. Forvaltningsplanen har informasjon om hva som er eiers ansvar, saksgangen når man søker om tiltak eller tilskudd, og flere andre forhold som kan være nyttige.

Lokal forankring av prosessen

For å følge opp kommunestyrets vedtak og rammene satt i forprosjektet har det vært viktig å involvere ulike interessentgrupper i Henningsvær. Det har blitt opprettet en referansegruppe der Henningsvær innbyggerforening, Vågan kommune og Nordland fylkeskommune har deltatt fra prosjektstart. I løpet av 2019 var prosjektleder for fredningsprosjektet hos Riksantikvaren i Henningsvær i til sammen fire uker for å hente inn informasjon fra innbyggerne i Henningsvær. Dette arbeidet ble videreført i 2020 fram til mars, da det ble innført reiseforbud i forbindelse med koronapandemien. Lokal tilstedeværelse og involvering har etter dette fulgt de til enhver tid gjeldende nasjonale og lokale smittevernregler og råd.

Riksantikvaren har:

- gjennomført folkemøter og én til én-møter i forbindelse med forprosjektet og oppstart av fredningssak.
- holdt månedlige møter med innbyggerforeningen, kommunen og fylkeskommunen (referansegruppen) i Henningsvær, så langt som mulig. Enkelte møter har utgått som en følge av koronasituasjonen, men vi har gjennomført flest mulig møter med alternative metoder, som videokonferanser mv. Ekstra møter er avholdt i forbindelse med folkemøter og høringsbrev.
- informert månedlig om fredningsprosessen på internett og på Facebook, samt på tavla på den lokale Jokerbutikken.
- gjennomført møter med rundt 60 innbyggere, huseiere og andre interessenter i Henningsvær for å få innspill til det videre arbeidet, samt telefoner, e-post og andre kanaler. Vi har lagt vekt på å oppsøke et bredest mulig publikum.

Riksantikvaren har fått en rekke innspill i perioden 2019-2020. Disse har ligget til grunn for utforming av fredningsforslaget. Innspillene har i hovedsak vært knyttet til:

- at fredningen ikke må hindre utvikling i Henningsvær
- behov knyttet til vedlikehold, sikkerhet og endringsbehov i fiskerinæring og industri
- behov knyttet til trafikkavvikling og reiseliv
- betydning av gode råd for å unngå tungvint saksbehandling
- behov knyttet til krav fra andre myndigheter

- betydningen av at innbyggere i Henningsvær fremdeles skal ha anledning til å utforme sitt hjemsted
- informasjon om viktige kulturhistoriske verdier i Henningsvær

Riksantikvaren har brukt alle innspillene i utarbeidelsen av forskrift og forvaltningsplan. Både «jeg er positiv til fredningen» og «jeg er negativ til fredningen»- innspill er tatt hensyn til. Summen av disse nyttige innspillene har bidratt til det Riksantikvaren mener er et balansert og pragmatisk fredningsforslag.

Fredningens betydning for reguleringsplan og kommunens rolle som planmyndighet og næringsutvikler

En fredning endrer ikke kommunens myndighet

På flere tidspunkter i fredningsprosessen har det kommet fram en bekymring for at kommunens rolle som planmyndighet endres dersom Henningsvær fredes. Et utgangspunkt for utformingen av fredningsforskriften er at denne skal kunne virke *sammen med* en reguleringsplan.

Dersom en fredning blir vedtatt, vil reguleringsplanen fremdeles gjelde, og Vågan kommune vil fremdeles være planmyndighet. Kommunale reguleringsplaner oppheves ikke av en fredning, og en fredning er heller ikke til hinder for ny regulering. Ettersom fredning og reguleringsplan har ulikt fokus vil reguleringsplanen heller ikke bli unyttig eller «gå ut på dato» dersom Henningsvær fredes.

Vi mener at den lokalpolitiske forvaltningen, styringen og innflytelsen er i behold, både i selve prosessen fram til nå, og dersom fredningen blir vedtatt.

Gjeldende reguleringsplaner

Det finnes to reguleringsplaner som gjelder for det foreslåtte fredningsområdet:

- Reguleringsplan for Henningsvær – plan ID 185, vedtatt av kommunestyret 10.12.2008, med mindre endring vedtatt 10.11.14
- Detaljreguleringsplan for Misvarhola og Hjellskjæret plan id 247, vedtatt i kommunestyret 6.12.2017 som viderefører bevaringsformålet fra plan ID 185.

Reguleringsplan ID 185 og forslaget til fredningsforskrift virker side om side. Begge regelverkene legger vekt på vern og utvikling av Henningsvær, jf. § 1 *Planens intensjoner* i reguleringsplanen og § 1 *Formålet med fredningen* i forslaget til fredningsforskriften.

Regulering og fredning har ulike perspektiver og utfyller hverandre

Kulturmiljøfredning skal ikke være til hinder for videreutvikling og ny næring i Henningsvær. I arbeidet med fredningsforslaget har vi tatt utgangspunkt i at lokale forhold og behov skal kunne imøtekommes og balanseres med nasjonale vernehensyn. Dette har vi tatt hensyn til i utformingen av forskriften, og er årsaken til at fredningen på mange områder er videre enn reguleringen.

Forslaget til fredningsforskriften og reguleringsplanen er forskjellig på tre vesentlige områder:

- Tidsperspektivet. Et kulturmiljø fredes for i utgangspunktet for «evigheten», mens reguleringsplaner endres med jevne mellomrom.
- Verdivurderingen. En kulturmiljøfredning har hovedfokus på helheten og sammenhengen mellom kulturminnene i området. Reguleringsplanens tre vernesoner i stor grad er objektorientert og opptatt av materialbruk og autentisitet på enkeltbygg. Fredningens overordnede fokus legger slik forutsigbare rammer for kommunens framtidige planlegging.
- Nasjonalt /lokalt grunnlag. Kulturmiljøfredningen har det nasjonale perspektivet mens reguleringsplanen har det lokale perspektivet.

De to regelverkene supplerer hverandre.

Mens reguleringsplanene blant annet fastsetter hva man kan bruke de forskjellige arealene til, vil fredningen legge rammer for hvilke endringer som kan gjøres i kulturmiljøet. En fredning vil ikke kunne bestemme hva bygninger skal brukes til.

Lovverket med de strengeste reglene gjelder

Der reguleringsplanen har strengere bestemmelser enn fredningsbestemmelsene er det de strengeste bestemmelsene som gjelder, og omvendt: Der fredningsforskriften har de strengeste bestemmelsene, er det disse som gjelder.

Det kreves vanligvis tillatelse fra både plan- og bygningsloven og kulturminneloven for tiltak innenfor kulturmiljøet. For tiltak som ikke reguleres av fredningsbestemmelsene, vil reguleringsplanene fortsatt være gjeldende.

Dersom det gis dispensasjon fra fredningsbestemmelsene, vil det i de fleste tilfeller knyttes vilkår til tillatelsen. Disse vilkårene vil normalt legge føringer for behandlingen av en søknad etter plan- og bygningsloven. Derfor er det viktig at dispensasjon fra fredningsforskriftens bestemmelser foreligger før søknaden etter plan- og bygningsloven ferdigbehandles.

Fredningsforslaget er «romsligere» enn det forprosjektet forutså

I forprosjektet ble det lagt til grunn at man i en fredning kunne være ganske lik reguleringsplanen på flere områder. I prosessen etter forprosjektet har vi hatt tett dialog med referansegruppen og fått innspill som gjør at vi har gjort endringer. Riksantikvaren mener at fredningsforslaget i større grad enn reguleringsplanen åpner for utvikling og endring av Henningsvær, og at det gir store muligheter for ivaretagelse av viktige verdier, nødvendige endringer, omregulering og lokalt selvstyre.

Under er noen punkter som viser hovedgrepene, sammenlignet med det som var utgangspunktet:

- I forprosjektet ble det lagt til grunn at fredningen kunne innføre differensierte bestemmelser og kategorier for vern, på samme måte som i reguleringsplanen. I løpet av prosessen har vi sett det hensiktsmessig å ikke gjøre dette. Dette betyr at fredning gir mulighet for omregulering, som også legger til rette for å vurdere tiltak på en annen måte enn i dag.
- Vektleggingen av materialautentisitet er ikke videreført i fredningsforslaget. Hovedfokuset er på helhet og lesbarhet, ikke materialekthet og enkelt detaljer. Dette gir kommunen rom for endringer i reguleringsplan.

- Forprosjektet sa at det antakelig ville bli restriksjoner på riving, men med mulighet for riving i enkelte soner. Dette med utgangspunkt i at dagens regulering ikke tillater riving innenfor bevaringskategori 1 og 2. Den foreslåtte fredningen åpner for at det vil være mulig å vurdere riving uavhengig av gjeldende reguleringsplans bevaringskategorier, og gitt visse forutsetninger.
- Fredningen åpner som lovet for nybygg (dette gjelder både bygninger og konstruksjoner som for eksempel flytebrygger) og endringer, i større grad enn dagens regulering.

Fredningen forutsetter at utviklingen av Henningsvær skal fortsette

I arbeidet med fredningsforslaget, og i høringsinnspillene er det kommet frem en bekymring for at fredning vil forhindre tiltak, og allerede gjør det. Dette stemmer ikke. Det pågår flere utviklingstiltak innenfor fredningsområdet per dags dato. Vi viser her også til oppstartsmeldingen for fredningsprosessen, der vi uttaler at tiltak som er i tråd med gjeldende reguleringsplan ikke vil være i strid med fredningsarbeidet.

Utvikling av Henningsvær er en balansegang mellom behovene til innbyggere, næringsdrivende og andre brukere, og omfatter både verne- og utviklingshensyn. I Henningsvær er deler av reiselivet avhengig av kulturmiljøet i verdiskapingsøyemed. Dette framgår blant annet av rapporten Verdien av kulturarv¹, som ble utarbeidet som grunnlag for oppstart av fredningssak. Andre næringer, som fiskerinæring og industri, har behov for å kunne gjennomføre endringer for å videreføre sin virksomhet. Både kulturhistoriske verdier og dagens økonomiske verdiskaping har betydning for lokal identitet og stolthet. Disse hensynene er en del av formålet med reguleringsplanen for området, og er videreført i forslag til fredning. Fredning legger til rette for en langsiktig og forutsigbar planlegging, og gir rom for utvikling.

En fredning vil dessuten kunne gi grunnlag for tillempeing av krav fra andre myndigheter. Der arbeidstilsynet vanligvis ikke tillater arbeidsplasser med en takhøyde under 2,4 m, kan en fredning være grunnlag for unntak for takhøyder ned til 2,2 m. Dette gir mulighet for bruk av eldre bygningsmasse. Samtidig kan krav fra andre myndigheter påvirke forvaltning av et fredningsområde. Dersom arbeidstilsynet for eksempel stiller krav om tilstrekkelig dagslys for bruk av et lokale som arbeidsplass, kan dette være grunnlag for dispensasjon fra fredningen.

Ikke nødvendigvis kun ja eller nei til fredning

Riksantikvaren vil minne om at kommunestyret i sin behandling av denne saken, ikke kun må svare «ja» eller «nei» på spørsmålet om Riksantikvaren skal fortsette arbeidet med kulturmiljøfredningen. Kommunestyret kan også påvirke hvordan en eventuell fredning til slutt blir seende ut ved å komme med merknader, både til fredningsbestemmelsene, omfanget av fredningen og det øvrige innholdet i fredningsforslaget. En fredning vil da i stor grad være en overordnet ramme som er solid forankret i det lokale selvstyret.

¹ <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2468330> Rapporten undersøker bla nettoinntekter lokalt fra turisme og andre aktiviteter relatert til kulturhistoriske miljøer. I Henningsvær viserrapporten at kulturmiljøturistene står for nesten halvparten av verdiskapingen i reiselivsnæringen. Kulturmiljøturistene legger igjen 25 millioner årlig i forbruk i Henningsvær. Rundt 15 prosent av total verdiskaping i regnskapspliktige foretak i Henningsvær kan føres direkte tilbake til kulturmiljøturismen, det samme kan rundt 20 prosent av stedets sysselsetting gjøre.

Myndighetenes rolle ved en fredning

Forvaltningen av den eventuelle kulturmiljøfredningen vil være delt mellom kommunen og fylkeskommunen. Riksantikvaren ønsker at kommunen skal ha en sentral rolle. Det er kommunen som er nærmest eiere og brukere, og deres behov. Kommunens kunnskap og samarbeid med eierne vil være av stor betydning for god ivaretagelse av de unike verdiene i Henningsvær, samtidig som kulturmiljøet kan være en ressurs for utvikling.

Vågan kommunes rolle

Henningsvær er allerede vernet i dag, gjennom gjeldende reguleringsplaner. Reguleringsplanene vil fremdeles gjelde etter en eventuell fredning, og en fredning er heller ikke til hinder for ny regulering. Vågan kommune vil fremdeles være myndighet etter reguleringsplanene og plan- og bygningsloven og vil bistå eiere i Henningsvær med råd og veiledning i konkrete saker. En fredning vil ikke endre på dette.

Kommunen sender saker knyttet til reguleringsplanen til fylkeskommunen for uttalelse. Etter avtale kan kommunen og fylkeskommunen samordne sin saksbehandling, slik at søknader innen fredningsområdet går via kommunen til fylkeskommunen.

Nordland fylkeskommunes rolle

Dispensasjonsmyndigheten etter fredningsforskriften er delegert til Nordland fylkeskommune, jf. forskrift 15.02.2019 nr. 127 om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven. Søknad om dispensasjon skal sendes til fylkeskommunen, som avgjør om et tiltak kan gjennomføres eller ikke. Søknaden kan direkte til fylkeskommunen, eller via Vågan kommune dersom kommunen og fylkeskommunen ønsker dette. Fylkeskommunen er også delegert ansvar for tilskudd til fredete kulturmiljøer over Riksantikvarens midler.

Riksantikvarens rolle

Riksantikvaren er klageinstans for vedtak som fattes av fylkeskommunen i forbindelse med søknader om dispensasjon fra fredningen. Kopi av vedtakene skal oversendes Riksantikvaren til orientering.

Riksantikvaren er kun klageinstans for vedtak fattet i medhold av kulturminneloven. Det er Statsforvalteren (tidligere Fylkesmannen) som er klageinstans for vedtak etter plan- og bygningsloven.

Klima- og miljødepartementets rolle

En forskrift om kulturmiljøfredning vedtas av Kongen i statsråd. Departementet kan vedta mindre vesentlige endringer og gi utfyllende bestemmelser om gjennomføring av forskriften dersom det viser seg å bli nødvendig, jf. forskriften § 11.

Tilskudd

Det er mulig å søke kulturminnemyndigheten om tilskudd til ulike tiltak på bygninger og anlegg som er fredet etter kulturminneloven. Man kan få tilskudd både til verdiskaping, sikrings- og istandsettingsarbeider og til brannsikring. Det gis også tilskudd til bygninger og anlegg som er under fredning, slik som i Henningsvær.

I 2019 ble det gitt verdiskapingsmidler på inntil en million til bla. en studie på parkeringsløsninger i Henningsvær. Begrunnelsen var at aktivitetene støttet opp om Vågan kommune og Henningsvær spesielt som bærekraftig reisemål med særlig fokus på næringsutvikling, sysselsetting, destinasjonsutvikling og attraktivitet. Riksantikvaren og Nordland fylkeskommune har tildelt midler til en rekke private bygningsvernprosjekter og utviklingsprosjekter, bla. til piren på Amtskaien og flere bygninger og anlegg langs Kaiveien. Nordland fylkeskommune har gitt tilskudd til torget fra fylkeskommunens stedsutviklingsmidler. Siden 2015 og fram til og med 2020 har Henningsvær fått øremerkede tilskudd til istandsettingsprosjekter over Riksantikvarens midler pålydende 4,5 millioner. Det er satt av midler til Henningsvær i 2021 og 2022. Kommunestyrets avgjørelse vil avklare om Nordland fylkeskommune fordeler disse midlene, da disse er knyttet opp til en eventuell fredning.

Saksgang fram til nå

- Informasjonsmøte/folkemøte om mulig fredning 30.9.2014
- Folkemøte 10.3.2016
- Forprosjekt gjennomført høsten 2018
- Folkemøte med presentasjon av forprosjektet 31.1.2019
- Kommunestyrebehandling i Vågan kommune 25.2.2019 og behandling i Nordland fylkesting 11.4.2019
- Melding om oppstart av fredningssak i Henningsvær ble sendt ut 6.5.2019 med frist for innspill 1.09.2019
- Kunngjøring av oppstart av fredningssak i Lofotposten 6.5.2019 og Våganavisa 8.5.2019
- Folkemøte i Festiviteten 14.5.2019
- Utarbeidelse av forslag til fredningsforskrift og forvaltningsplan
- Forslag til fredningsforskrift sendt ut på høring og offentlig ettersyn 25.9.2020
- Kunngjøring av fredningsforslaget i Lofotposten, Våganavisa, Avis Nordland og i Norsk Lysningsblad.
- Høringsfrist for å komme med innspill til fredningssaken var 7.1.2021.
- Det ble søkt om utsatt frist innen høringsfristen av en høringspart, og det ble gitt utsatt frist til 14.1.2021

Innspill til fredningssaken

Til oppstartsmelding kom det inn syv innspill. Disse er oppsummert og kommentert i vedlegg 2. Det kom inn 15 innspill til høringen av fredningsforslaget. Innspillene er oppsummert og kommentert i vedlegg 3.

Videre saksgang

Fredningssaken sendes nå til behandling i kommunestyret i Vågan. Hvis kommunestyret vedtar at det ikke vil gå videre med fredningen, stanser fredningsprosessen her. Dersom kommunen vedtar at prosessen skal fortsette, vil Riksantikvaren revidere fredningsforslaget på bakgrunn av kommunestyrets uttalelse.

Forslaget kan justeres, men ikke endres i skjerpene retning (omfanget av fredningsområdet kan ikke bli større, og fredningsbestemmelsene kan ikke bli strengere).

Riksantikvaren sender deretter fredningssaken til berørte direktorater, departementer og organisasjoner sentralt, som for eksempel Miljødirektoratet, Kulturrådet og Norges Handikapforbund, for uttalelse. Riksantikvaren vurderer uttalelsene fra den sentrale høringen, foretar eventuelle revisjoner i forslaget til fredningsforskrift og oversender fredningssaken til Klima- og miljødepartementet.

Klima- og miljødepartementet forbereder og legger saken frem for Kongen i statsråd, som vedtar forskriften. Forskriften har lovs form og kan ikke klages på. Klima- og miljødepartementet sørger for at fredningen tinglyses jf. kml § 22 nr. 5. Departementet sørger også for at fredningsforskriften kunngjøres i Norsk Lovtidend, jf. fvl § 38 og at sentrale høringsinstanser, eiere, rettighetshavere og kommunen blir gjort kjent med vedtaket.

Vennlig hilsen

Hanna Geiran

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Vedlegg:

- Forslag til forskrift med kart
- Innspill til oppstartsmelding - oppsummert med Riksantikvarens kommentarer
- Innspill til høring av forslag om fredning - oppsummert med Riksantikvarens kommentarer
- Forslag til forvaltningsplan
- Innkomne innspill til oppstartsmelding og høring av forslag om fredning

Kopi til: Nordland fylkeskommune, Fylkeshuset, 8048 Bodø/ Klima- og miljødepartementet,
Postboks 8013 Dep, 0030 OSLO/ Henningsvær Innbyggerforening, Postboks 70, 8312 HENNINGSVÆR